

Yol Ayrımı

Fork of the Way

Hasan ERBAY^a

Özet: *Bu yazıda, Down Sendromlu gebeliği olan bir çiftin öyküsü anlatılmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki etik değer farklılıkları ve bu farklılıklar nedeniyle kürtaj kararı öncesinde yaşadıkları ikilem tartışılmıştır. Bu yazı, hem kurmaca anlatısal öğelerin kullanılması hem de etik kaygı içeren metinsel arka planı olması nedeniyle bir “anlatısal etik” çalışmasıdır.*

Anahtar Kelimeler: *Anlatısal Etik, Anlatısal Tıp, Etik İkilem, Down Sendromu.*

--

Abstract: *In this paper, it is told the story of a couple with Down Syndrome pregnancy. The ethical value differences between the woman and the man, and because of these differences, the dilemma they experienced before the decision of curettage are discussed. This is a “narrative ethics” study as both the use of fictional narrative elements and the textual background including ethical concerns.*

Keywords: *Narrative Ethics, Narrative Medicine, Ethical Dilemma, Down Syndrome.*

“Bu gece bir şey huzursuz ediyor hayvanları,” dedi Azra.

Uzak tepelerden köpekler uluyor, sonbahardan kalma üç beş yaprak pencerenin önünde rastgele savruluyordu. Dışarıda duru, saydam bir kış gecesi vardı.

“Afyon hep böyledir geceleri,” dedim.

Yıllardır bilirim bu kaplıca şehrini. Neredeyse on yıl kadar sürdü; haftada iki günümü bu şehirde geçirdim. İki yıl öncesine kadar, inşaat malzemeleri üreten güçlü bir şirketin satış temsilcisiydim. Afyon’un kışı sert geçer, rüzgâr bir esti mi iliklerine kadar işler adamın.

“Geceleri burada mı kalırdın?” diye sordu Azra.

“Mümkün olduğunca evet,” dedim.

“Hatta tam da bu odada kalırdım; otelin hep bu odasını tercih ederdim. Önü açıktır, sisli hava yoksa sabahları güzel de bir manzarası vardır.”

Azra, ikinci eşim. İlk karımla ilgili, nahoş anılarla dolu bir yığın pişmanlığım var. Zar zor üç yıl sürdürebildiğim, başından türlü işler geçen o evliliği gürültülü bir şekilde bitirdik. Ondan bir yıl sonra da Azra ile başladık. Azra sakin, anlayışlı, iyi niyetli ve içli biri.

“Artık uykuya geçelim,” dedi.

“Ama nasıl uyuyabilirim bilmiyorum,” diye devam etti göğsünde birleştirdiği kollarını yana salarken. Belli ki uzanacağız yine yatak diye, dikenli bir dağ yamacına.

^aAfyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi Ve Etik Anabilim Dalı, Afyonkarahisar ✉ hasanerbay@yahoo.com
Gönderim Tarihi: 07.11.2018 • Kabul Tarihi: 08.11.2018

“Sabah doktorla son bir kere daha konuşmadan bir karara varmak istemiyorum...”

Benim kararım belliydi, ama O bir türlü karar veremiyordu. Elini karnına götürdü. Elbisesinin üstünden, göbeğinin hemen altını parmaklarının ucuyla yavaşça okşadı. Yeni doğmuş bir kedi yavrusuna usulca dokunuyormuş gibi. Şefkatli bir dokunuş, hele ki hemen fark edilen bir anne dokunuşu. Anne dokunuşunun olumlu etkileri hakkında doktorlar pek çok şey söylüyor. Doktorların söylediği her şeye inanıyoruz. İnanmamız gerekir, zaten başka da bir şey gelmiyor elimizden. Doktorlar çok şey biliyor, çok şey söylüyor ama ne yapacağımızı söylemiyorlar. Onlar belki de bunu bilerek böyle yapıyorlar, bizi derdimizle baş başa bırakıyorlar. İşte tam şimdi biz de öyleyiz. İyice düşünüp karar vermemiz gereken bir konu etrafında dolanıp duruyoruz günlerdir. Bir kere karar verince artık dönüşü olmayacak bir yol ayrımındayız.

Yirmi haftalık gebe Azra. Doktorun dediğine göre bir elmadan biraz büyükçe imiş. Azra'nın parmak uçlarıyla okşadığı yerin altında atıp duran işte bu kalp, ikimizin bebeği. İlk bebeğimiz... Baba olma heyecanım önceleri tarifsiz bir mutluluktuktu, fakat sonra işler değişti. Bu güzel haberi ilk duyduğumda gözyaşlarımı tutamamıştım. Yaşadığım sevinçten aktı gitti gözyaşlarım. Oysa şimdi o mutluluk, endişeye ve kapkaranlık bir belirsizliğe dönüştü.

“Bir daha test yaptırarak? Başka bir yere...” dedi Azra ağır aksak.

“Belki orada sonuç başka türlü çıkar...”

Tepelelerden sert bir rüzgâr koşturdu geldi. Pencerenin menteşelerini zangırdattı, kapının önündeki koridorun sonunda uğultu oldu. Kafam karmakarışık; bu ne zor bir karardı. Farkındaydım; Azra bana bakıyordu, bense gözlerimi yerdeki parkelere vermişim. Önceleri neyse de son iki haftadır, artık sayısını hatırlayamadığım kadar çok defa aynı konu üzerinde konuşuyorduk. Yaşadığımız anın tüm safhalarında hep aynı mesele tezgâha geliyordu. Her yerin ayaza çektiği, derdi kırıp geçiren bu soğuk kış gecesinde temiz bir otel odasında konuştuğumuz mevzu yine aynıydı.

“Başka yere gitsek ne olacak? Sonuç değişmeyecek ki, yine aynı sonuç çıkacak,” dedim.

“Karnının içinden çektikleri o sıvı kesin tanıyı koydururmuş, öyle demedi mi doktor?”

İki hafta önce yine gelmiştik; kesin tanı o zaman söylendi yüzümüze. Trizomi 21 dedikleri genetik bir hastalığı varmış bebeğin. Trizomi 21, Down Sendromu demek oluyor. O zamandan beri an an, gece gündüz demeden döne döne, düşünmenin hakkını verdik. Dolandık durduk meselenin etrafında... Öyle bir karar verecektik ki ya yola devam edecektik ya da cenin tahliye olacaktı, yani küretaj.

O gün, bazı malumatı iyice açıkladıktan sonra, zerrece duygu içermeyen bir mimikle sözlerine devam etmişti doktor. Suratına hiçbir ifade yüklemeyen konuşmuştu. Öyle, mimiksiz yaşamak da ne zordur kim bilir?

“Down genellikle dört yeri tutuyor. Troid bezlerini, kalbi, kan hücrelerini ve beynin zekâyıla ilgili kısımlarını...”

“Bu yüzden,” diye de ilave etmişti, kendinden emin bir tavırla.

“Hangi tür risklere açık bir bebekleri olabileceğini anne babalara iyice anlatmak isteriz. Anlattığımız, bahsini ettiğimiz şeylerin de iyice anlaşıldığından, iyice kavrandığından emin olmak isteriz...”

O anlattı uzun uzun, ardından bizi başka bir servise gönderdi. Oradakiler de anlattı. Belki de biz dinlemek için hazır değildik, emin değilim. Kimse bunu önemsemedi. Sizi huzursuz edecek, zor bir konu hakkında konuşmak için hazırlanmak, hazır olmak gerekmez mi? Öyle bir mekanizma, öyle bir hassasiyet yoktu çünkü. Üzerine konuşulan şey küçücük bir insan dokusuydu. Oysa yumruk kadar bir insan dokusunun geleceğini konuşmak, onun hakkında karar vermek ne zor bir şeydi.

“Allah böyle istiyorsa, kaderimde bu varsa ben nasıl itiraz ederim buna?” diyordu Azra.

Bedeninde atıp duran bu küçücük kalbi, kimsenin söküp çıkarmasına müsaade etmeyecekti. Gözyaşı döktükçe rahatlıyor, bu bir çileyse eğer onu bir ömür çekmeye razı olduğuna kendini ikna ediyordu.

O günden sonra gündelik hayatla, yaşamakla, duyguların ve ihtiyaçların yön verdiği eylemlerle tüm bağıımızı kesmiştik sanki. Duvarda asılı televizyonu açmak, dolaptan bir şeyler çıkarıp yemek ya da bir bardak sıcak çay içmek gibi şeylerle alakamız kalmamıştı. Ne eşi-dostu aradığımız vardı ne de bizi arayan eş-dost. Akıp giden şeyleri hayat yapan unsurlarla hiç bağıımız kalmamıştı. Büsbütün içimize kapanmış, üstümüze tümenden çöken bir perdenin altında nefessiz kalmış gibiydik. Bu, öyle görünmez bir perdeydi ki elimizi uzatsak temas edecek, kaldırıp atacak, bir çırpıda kurtuluvrecektik.

Haberi ilk duyduğumda büyük bir şaşkınlık yaşamıştım. Sonra da böyle bir ihtimalin binlerce insan arasında neden bizi bulduğuna kafamı takmıştım. Tanrı'ya iman konusunda Azra kadar başarılı biri değilimdir. Çocuk sahibi olmayı elbette çok istiyorum, ama birinin sorumluluğunu alıyorsam eğer, bir ömür onun yanında olmalıyım. İşte ben, kendimde böyle bir yükü karşılayacak cesareti bulamıyordum. Herhangi birine, bütün ömrünce bize bağlı bir yaşamı, ne olursa olsun vermek zorunda mıyız? Tanrı bu tercih hakkını, tercihlerden birini seçebilme yeteneğini ne diye bize vermiş o halde?

Yatağa uzandığımda da aynı şeyleri düşünüyordum. Doğacak bebeği minik beşiğinin içinde ağlarken, çektiği ıstırapların altında inleyip çırpınırken görüyordum. Acı çekeceği belli bir yaşamı dünyaya getirmek ne kadar doğru? Ona yazık değil mi, bize yazık değil mi? Bu sorulara Azra'nın verdiği cevaplarla benimkiler farklıydı. O, bize verilen ömrün tamamen Tanrı'nın bir lütfu olduğunu düşünüyor ve iyi ya da kötü o hayatın yaşanması gerektiğine inanıyordu. Ne olursa olsun, yaşatmak için sonuna kadar gidilmeli, bir insanoglunun eliyle başka bir insan evladının canı alınmamalıydı?

“Küretaj konusunda nasıl bu kadar katı düşünebilirsin?” dedim.

“Alıp çıkarılan o şey bir insan değil ki, potansiyeli insan olan bir doku, bir et parçası...” diye devam ettim.

“Ama o, benim içimde yaşayan bir canlı...” diyecek oldu Azra.

“Ona bakarsan bağırsaklarında da bir sürü solucan yaşıyor; onlar da canlı, onlara niye aynı değeri vermiyorsun?” diye sert bir soru sordum.

Sadece gülümsedi. İçinden bana kızmak bile gelmediğine iddiaya girerim. Bu iki meselenin birbirinden çok farklı, bambaşka şeyler olduğunu düşünüyor olmalıydı. Aramızda, konuşarak aşamayacağımız kadar derin bir görüş ayrılığı vardı sanki. Başka taraftan devam etti Azra:

“Annemi özlüyorum, şimdi yanımda olsaydı keşke...” dedi.

“Ne yapacağımı söylerdi bana, elimi tutar, sırtımı sıvazlardı,” diye de ekledi.

Bir sonuca varmayı umut ettiğimiz zamanlarda, hele bir de işin içinden çıkamıyorsak neden ana babamızı düşünürüz? Aklımıza niçin onlar gelir? Ben de bir gün baba olacaktım, ancak böyle bir durumda, tüm enerjisi başka taraflarda bitmiş tükenmiş bir baba olmak istemiyordum. Bu nedenle de küretaja onay veriyordum. Daha fazla büyümeden, ileride her gün bizzat yaşayacağım acıyı, bugünlerde belki birkaç gün yaşayıp sonra hayatın normal akışına geri dönmekti düşüncem.

“Sana ait olan, senden parça taşıyan bir cana nasıl bu kadar kolay kıyabileceksin?” diye sordu Azra.

Oysa ortada, cana kıymak diye bir durum yoktu bana göre. Çünkü henüz, bizim tanımladığımız manada herhangi bir can yoktu. Bunu anlatamıyordum eşime. Yumurtayı tavada kızarttığına ya da haşlayıp yediğinde bir tavuk kızartmış ya da haşlamış olmuyorsun. Aynı şey, bir insan cenini için de geçerli olmalıydı bana göre.

“Aslında yaşadığımız bu sıkıntının esas sebebi tıp,” dedim.

Şaşırılmış halde yüzüme baktı.

“Bundan yüz yıl evvel yaşıyor olsaydık, karnındaki bebeğimizin böyle bir hastalığı olacağından asla haberimiz olmayacaktı. Böylece eğer gebelik sorunsuz devam eder de sonuna kadar varırsa bir bebeğimiz doğacaktı. Bu yavrucağı da hasta veya sağlıklı, olduğu gibi kabullenmek zorunda kalacaktık. Tıp bu kadar ilerleyip de bize, senin karnındaki bebeğin geleceği hakkında bir şeyler fısıldamasa biz nereden bilecektik? Mademki bu sorunu önümüze tıp koydu, çözümünü de o bulmalı...”

Azra yine gülümsedi. Yorganı hafifçe üzerine çekerken:

“Suçu başkalarına yıkma konusundaki başarısını bir kere daha takdir ettim doğrusu,” dedi.

Vakit gece yarısını çoktan geçmiş, tepelerden aşip gelen sert esinti biraz durulmuştu. Oysa köpek ulumaları hâlâ devam ediyordu. İçimizi kavuran huzursuzluğun bir benzeri, anlaşılın dışarıdaki hayvanlarda da vardı. O esnada yan odadan, önce bir çığlık ardından da bir inleme sesi yükseldi. Kimi çiftlerin sert ve hakikatli sevişmesini anlarım, yani bunu anlayışla karşılarım. Ama bizim yan komşularınki başka bir şeydi. Benim anladığım, muhtemelen kavga ediyorlardı. Ama nereden bilecektim sabaha kadar bizi uykudan mahrum bırakacak şeylerden birinin de bu kavga olacağını.

Döndük durduk dikenden yatağın içinde. Zengin bir adam olsam, yani yeterince zengin bir adam olsam, belki de bu durumla daha iyi başa çıkabileceğimi düşündüm. Zenginlik deyince para-pul, eşya, yeme-içmeyle ilgili genişlik ve bolluk anlaşılıyor nedense! Oysa ben, zenginlik deyince bunları kastetmem. Benim zenginlikten anladığım, yaşama dair boyutlarımın artması, dünyaya bakışımın ve kültür-bilgi yönünden seçeneklerimin çoğalması, bunun neticesinde de daha işlevsel, isabetli ve ikna edici kararlar alabilecek seviyede olmamdır. İşte öyle, tam o türden bir zengin olsaydım, belki de Azra'ya içinde bulunduğumuz durumla ilgili ayakları yere sağlam basan, doyurucu cevaplar verebilir ve görüşümü daha güçlü savunabilirdim.

“Bu meselenin doğrusu nedir ki?” diye soracak oldum Azra'ya. Baktım, kendi dünyasında düşüncelere dalmış gitmiş.

Bir şey demedim, ama bu doğru-yanlış meselesi iyice kafamı kurcalamaya başlamıştı. Anne karnındaki bir bebeğin, bir hastalığa tutulma ihtimaline binaen tahliye edilmesi, gerçekten doğru bir karar mıydı? Ya da kime göre, hangi değere göre doğru yahut yanlıştı? Hiç kimse, bile bile yanlış bir yola sapmayı, yanlış işler yapmayı istemez; ben de istemiyordum. Ama doğrunun ne olduğundan da emin değildim. Ben, yüreğimde şefkat taşıyor olduğum için istiyordum tahliyeyi. Kalbinde, beyninde ya da başka bir organında hastalık peyda olacağı belli bir insanı dünyaya getirmek istemiyordum. Böyle bir şeyi bile bile onaylamak, doğacak o kişiye de eziyet değil midir? Onun hakkına saygısızlık değil midir? Temel gerekçelerimden biri de bu. Bir ömür acı çekecek, o acıdan durmadan ağlayacak, başkasına bağımlı olacak, hatta belki de yaşadığını bile anlamayacak birini dünyaya getirmek şefkatli birinin yapacağı iş midir?

Akşamki azgın rüzgâr tamamen dinmiş, komşular kavgaya ara vermiş, köpekler de muhtemelen uykuya dalmıştı. Kalkıp yüzümü yıkadım. Çayı fazla kaçırdığım gecelerde, oldum olası uyuyamam. Uyku perisi uğramaz bana öyle gecelerde. Oysa bugünlerde yeme ve içmeyle ilgili hiçbir şeye dikkat ettiğim yoktu. En son ne zaman çay içtim, içtim mi, kaç bardak içtim; hiçbirini hatırlamıyordum. Azra da benden farklı değildi. Dönüp duruyor, gözlerini tavana veriyor, sokak lambalarından süzülüp gelen ışığın aydınlattığı beyaz zeminde derin düşünceler kovalayıp duruyordu. Eskiden olsa kalkar, camın kenarında bir sigara yakardım. İki yıldır onu da bıraktım, artık riskli davranışlardan uzak duruyorum.

“Hatice Abla ne diyor biliyor musun?” diye sordu Azra kısık sesle. Yan komşularımız yine bağırıp çağırma, anlamsız sesler eşliğinde çığlık atmaya başlamışlardı.

“Bizim karşı apartmandaki Hatice Abla mı?”

“Evet, o. Geçen gün onunla konuştum biraz...”

Besbelli ki kadın, Azra'nın hoşuna gidecek şeyler anlatmamıştı. Hatice Hanım'ın dokuz yaşında, Down Sendromlu bir oğlu vardı. Duyduğuma göre, çocuğu doğduktan altı-yedi ay sonra kocası evi terk etmiş. Gebelik boyunca kaderine rıza gösteren, karısının küretajını kesinlikle reddeden adam, neden sonra ailesini o halde bırakıp çekmiş gitmiş. Acı, uzun ve derin bir hikâye... Bizim tanı kesinleşince, duygularımız birbiriyle örtüşür diye ona gidip gelmeleri sıklaşmıştı Azra'nın.

“Diyor ki Hatice Abla; Allah'a her gün yalvarıyorum. Bu çocuğun canını, ne olur benden önce al diye. Ben ondan sonra öleyim diye, dua ediyorum hep. Ben ondan önce ölürsem kim bakar bu çocuğa? Rezil olur. Kimseler bakamaz bu garibe, ziyan olur gider...”

Son kelimeler ağzından dökülürken, daha nefesi bitmeden ağlamaya durdu Azra. Yanına oturup, omuzlarından şefkatle kucakladım O'nu. Çınayazda kalmış bir serçe yavrusu gibi titrek, bir çocuk kadar masumdu. Anne şefkatinin, babaninkisiyle karşılaştırılmayacak kadar yüksek bir duygu olduğunu kabul ediyorum. Bu konuda en ufak bir itirazım yok. Ama bu şefkat duygusu bazen aklın, gerçekçi düşüncenin önüne geçiveriyor.

“Bir çocuğum olduğunda onun hakkında ve ölüm hakkında böyle düşünmeni istemiyorum,” dedim, devam ettim:

“Böyle bir durumda, şimdi tanımadığım bilmediğim o çocuk yerine ben, seni tercih ederim.”

Uykusuzluktan ve ağlamaktan kıpkırmızı kesilmiş gözlerle bana baktı Azra. Bakışında minnet ve sevgi dolu bir gizem fark ettim. Geleceğe dair keskin şeyler söylemek pek âdetim olmasa da o an, umut veren şeyler söylemek lazımdı:

“Daha genciz bi'tanem, başka çocuklarımız da olacak...”

Bir vakit öylece bekleştik. Hoparlör düğmesinin açılışını andıran bir cazırtının ardından, birkaç sokak öteden ezan sesi yükseldi. İçli ve sakın bir sabah ezanı yankılanıyordu caddelerde. Ezan sesine mukabil köpekler yeniden ulumaya durdu, komşunun çığlıkları bir anda kesildi. Öylece bekleşip dururken Azra'nın nefesi derinleşti. Geceye ve zihin sancularına dayanamayan bedeni, uykunun kollarına bırakmıştı kendini.

Bir gurbet gecesinin şafağında, yeniden düşüncelere daldım tek başıma. Bazı meseleleri ancak bilebildiğimiz ya da görebildiğimiz kadar seziyoruz. Mesela şimdi ben, gecenin bu vaktinde cama yapışmış şu yaprağı bir tabanca olarak görüyorum. Demek ki göz yanılıyor. Oysa yanılan sadece göz mü? Kulak yanılmaz mı, eller yanılmaz mı? Hele zihin... En çok da zihin yanılır şu dünyada. Benim zihnim de pekâlâ, yanılıyor olabilirdi. O halde kim verecek bu zor kararı? Böyle bir kararı verme sorumluluğunu iki kişinin omuzlarına yüklemek ne kadar uygun? Aslında buradaki gerekçe belli; çünkü o, sizin bebeğiniz olacak. Derdini sıkıntısını, acısını kederini, mutluluğunu yahut gururunu siz yaşayacaksınız da ondan. Karar size ait...

Peki, bize aitmiş gibi görünen şeylerin aslında ne kadarı bize ait? Üzerine kafa yorulması gereken esas konu bu olsa gerek... Mesela düşüncelerimi görünür kıldığım şu dil benim mi ki? Yüzyıllardır birikip gelen, kelime kelime, nefes nefes kurgulanan, atalarımın devraldığım bu dil nasıl benim olabilir? Bu küçük otel odası, görünüşte benim şimdi; peki ya yarın, sonraki gün, ondan sonraki gün. Bu duvar, bu beton; duvarda asılı duran şu İstanbul tablosu, karşımdaki televizyon. Yahut memleket, inanç, değer, felsefe... Bunların hepsi aslında bana aitmiş gibi görünse de tek başıma benim değil... Peki, ya bana ait sandığım organlar; elim ayağım, dilim dudağım benim mi gerçekten? Belki de bin yıllardırilmekilmek gelişip serpilip bir evrimin son halkası, bir son ürün bu uzuvlar? Benim olması bile şüpheli bunca şey arasında ben, bana ait olacağı varsayılan bir bebeğin geleceğiyle ilgili nasıl karar verebilirim? Hiç de adil değil bu.

Eskiden olsa böyle zor zamanlarda alır başımı koşardım. Yürüdükçe, koştukça daha iyi düşünür insan. Öyle ya, dere tepe demez saatlerce koşardım. Peki şimdi nerede bacaklarım? Hani nerede beni dağdan bayırdan atlatan, nice derelerden hoplatan, tabanlarımla baldırlarım sızlayıncaya kadar beni koşturan ayaklarım? Koşarken

kucağına düştüğüm o büyük hayaller, tasvir edilesi güç düşler, sebepsiz umutlar, zihnimde yankılanıp duran koca koca laflar... Evet, hani nerede onlar?

İnce battaniyeyi, yavaşça Azra'nın omuzlarına çektim. Hava azıcık ağarmaya yüz tutana dek öylece kaldık. Gözüme tek damla uyku girmiyordu. Zaten bu vakitten sonra uyumanın da gereği yoktu. Zihinde bir soru yahut kıpır kıpır bir kuşku varken mümkün mü ki uyumak? Düşünmek için, geceler ne kadar da elverişli zamanlar. Göze vuran ışık ne kadar azsa, belki de daha iyi düşünüyor insan. Ne yazık ki artık vakit sabaha dönüyordu. Gecenin karanlığı gevşerken, düşünceleri eyleme dönüştüren gündüzün aydınlığı yükseliyordu tepelerden. Usulca toparlanıp kalktım yataktan, hazırlanmaya başladım.

Gittim, yarı açık perdeleri sonuna kadar açtım. Az ilerideki kuru dalların tepesinde birkaç serçe neşeyle ötüşüyordu. Geceyi huzursuz geçiren köpeklerin hiçbiri görünmüyordu ortalıkta. Herkes huzura ermişti anlaşılın; bütün hayvanat, kuşlar, köpekler, yan komşular, bu koca şehir. Bir tek bendim huzursuz. Zor bir karar vereceğimiz günün sabahında uykusuz, huzursuz ve bir yol ayrımında, yapayalnız bir ben.